

ความสมเหตุสมผลของความรู้ REASONING OF KNOWLEDGE

พระไพฑูรย์ ฉันทกาโม (ห้าวหาญ), พระสุริย นริสโร (ผึ้งผาย), กฤตสุชิน พลเสน
PhraPhaithun Chantakamo (Haohan), PhraSuriyon Narissaro (Phungphai), Kitsuchin Ponsen
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Graduate
School, Mahamakut Buddhist University
Corresponding Author, E-mail: phaithun46555@gmail.com, phungphaysuriyn@gmail.com,
Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

(Received : March 16, 2025; Edit : April 1, 2025; accepted : April 2, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง ความสมเหตุสมผลของความรู้ จากการศึกษาพบว่า ความสมเหตุสมผลของความรู้เกิดขึ้นโดยอาศัยหลักการทางตรรกศาสตร์ ว่าด้วยหลักการ กฎการให้เหตุผล สรุปผลแห่งความรู้ โดยอาศัยหลักการทางตรรกศาสตร์การให้เหตุผลแบบนิรนัย ตามหลักการที่เป็นที่ยอมรับแบบอริสโตเติล โดยการอ้างเหตุผลจากที่มีอยู่แล้วสรุป และการให้เหตุผลแบบอุปนัย เป็นการให้เหตุผลโดยอนุมานตามประสบการณ์ ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจโลกและสร้างความก้าวหน้าในหลากหลายมิติของชีวิต อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะทรงคุณค่าและน่าเชื่อถือได้ก็ต่อเมื่อมีความสมเหตุสมผลรองรับ ความสมเหตุสมผลของความรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เราสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความเชื่อที่คลาดเคลื่อนหรือไร้หลักฐาน การนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตจริงความสมเหตุสมผลของความรู้มิได้เป็นเพียงเกณฑ์วัดความน่าเชื่อถือ แต่ยังเป็นรากฐานที่ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ การพัฒนาศักยภาพและเป็นการเพิ่มคุณภาพในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจว่า ความรู้ใดมีเหตุผลรองรับอย่างเพียงพอ และความรู้ใดอาจขาดความน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของความรู้ในสังคมและชีวิตของเรา สรุปความสมเหตุสมผลของความรู้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในทุกอาชีพ เช่น ผู้พิพากษา ต้องอาศัยความรู้และความสมเหตุสมผลในการทำงาน เป็นต้น

คำสำคัญ : ความสมเหตุสมผล, ความรู้

Abstract

This academic article aims to study the validity of knowledge. From the study, it was found that the validity of knowledge should be based on logical principles, such as principles, rules of reasoning, and conclusions of knowledge based on the principles of logic, deductive reasoning, and principles accepted by Aristotle. By citing existing reasons and making conclusions, and inductive reasoning is reasoning based on experience. Knowledge is an important tool that humans use to understand and make progress in various dimensions of life. However, the knowledge that is created will be valuable and reliable only if it is supported by validity. The validity of knowledge is an important process that helps us to distinguish facts from beliefs that are inaccurate or without evidence. Applying knowledge to real life, the validity of knowledge is not only a criterion for measuring reliability, but also a foundation that helps promote critical decision-making and supports sustainable development in all dimensions. The importance of the validity of knowledge in both philosophy and application in daily life, developing potential and improving the quality of life. In addition, it also discusses the factors that affect the decision of which knowledge is sufficiently supported by reasoning and which knowledge may lack credibility, in order to create a deeper understanding of the role of knowledge in society and our lives.

Keywords : Reasonableness, Knowledge

บทนำ

ความรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน พัฒนาสังคม และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่เราถือว่ามีคุณค่านั้นต้องได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน มีความสมเหตุสมผล พิจารณาใคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน ในชีวิตประจำวันการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่พัฒนาในหลายๆ ด้าน ความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อการมีชีวิตที่มีคุณภาพ ใช้ชีวิตอย่างราบรื่น การศึกษากระบวนการใช้เหตุผลนั้นทำให้เราเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการใช้เหตุผลว่าเป็นวิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิดในรูปแบบที่เรียกว่า “การหาเหตุผลและการใช้เหตุผล” เพื่อนำมาใช้เป็นข้อสนับสนุนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง ช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิดว่า ข้อมูลใดถูกต้องมีความสมเหตุสมผลหรือข้อมูลใดขาดน้ำหนัก และสิ่งสนับสนุนให้น่าเชื่อถือ อันจะเป็นข้อมูลไม่ถูกต้องหรือไม่สมเหตุสมผล (บุญยงค์ เกศเทศ และ คณะ, 2553 : 7) ความรู้เป็นเสมือนแสงสว่างที่ช่วยให้มนุษย์มองเห็นหนทางท่ามกลางความคลุมเครือของชีวิตและธรรมชาติรอบตัว มนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยต่างแสวงหาความรู้ เพื่อเข้าใจโลกและชีวิตในมิติต่าง ๆ ทั้งที่มองเห็นด้วยสายตาและสัมผัสได้ด้วยจิตใจ ทว่าความรู้ที่ดูเหมือนเป็นความจริงนั้น อาจแฝงไว้ด้วยข้อจำกัดหรืออคติที่ขัดขวางความสมเหตุสมผล การพิจารณาว่าความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่ถูกต้องเพียงใด จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยคัดกรองและยกระดับคุณค่าของความรู้นั้น ในชีวิตประจำวัน ความรู้ถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำความเข้าใจโลกและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล แต่คำถามสำคัญที่ควรพิจารณาคือ ความรู้ที่เรายึดถือหรือใช้อ้างอิงนั้นมีความสมเหตุสมผลหรือไม่? แนวคิดเรื่อง “ความสมเหตุสมผลของความรู้” ไม่ได้เป็นเพียงการวิเคราะห์ความถูกต้องทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความรู้ การตรวจสอบแหล่งที่มา และการประเมินคุณค่าในบริบทต่าง ๆ การนำความรู้ไปใช้ในด้านต่าง ๆ ความสมเหตุสมผลของความรู้มิได้เป็นเพียงการตั้งคำถามถึงความถูกต้องหรือความจริงเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับวิธีการสร้างการตรวจสอบ และการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับบริบทของมนุษย์และสังคม การประเมินความสมเหตุสมผลจึงเปรียบได้กับการสืบค้นรากฐานที่ลึกซึ้งของปัญญา เพื่อยืนยันว่าความรู้นั้นจะสามารถนำพามนุษย์ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความเข้าใจที่แท้จริง ความสมเหตุสมผลของความรู้ทำหน้าที่คล้ายเข็มทิศที่นำพาเราให้ก้าวเดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง มันช่วยส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาความเข้าใจอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งป้องกันความสับสนและความผิดพลาดที่อาจเกิดจากข้อมูลที่บิดเบือน นอกจากนี้ ความสมเหตุสมผลยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบในกระบวนการแสวงหาและเผยแพร่ความรู้ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ก้าวหน้าและมีจริยธรรม มีคำกล่าวไว้ว่า ในการใช้เหตุผล ย่อมต้องอาศัยการคิด ดังนั้น จึงมีผู้ให้นิยาม “ตรรกวิทยา” ว่า “เป็นศาสตร์เกี่ยวกับกฎของความคิด” ซึ่งคำนิยามนี้ ไม่น่าจะถูกต้องนัก เนื่องจาก การคิด เป็นกระบวนการทางจิตที่เกิดขึ้น โดยอาจจะไม่มีเหตุผล หรือไม่มีเหตุผลเลยก็ได้ แน่นอนว่าเหตุผลทั้งหมดต้องอาศัยการคิด แต่ไม่ใช่ว่าการคิดทั้งหมดจะต้องมีเหตุผล ดังนั้น เราอาจจะคิดถึงเรื่องอะไรก็ได้ ที่ไม่ต้องใช้เหตุผลเลย เช่น เราอาจจะคิดถึงตัวเลข ตั้งแต่ 1-100 หรือไม่ก็คิดสร้างวิมานในอากาศ คิดเรื่องอะไรต่อมิอะไรอย่างเรื่อยเปื่อย ไร้จุดหมาย นอกจากนี้ ก็ยังมีกระบวนการคิดอีกหลายรูปแบบ ที่ไม่ใช่เหตุผล เช่น ความจำ จินตนาการ ฯลฯ เหล่านี้ น่าจะเป็นเรื่องของจิตวิทยา ไม่ใช่ตรรกวิทยา บางท่านก็ให้นิยามว่า “ตรรกวิทยาคือศาสตร์แห่งการอ้างเหตุผล” คำนิยามนี้ น่าจะเหมาะสมดี แต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก การคิดที่มีเหตุผล จะต้องอาศัยการอ้างเหตุผล และการสรุปผล ซึ่งประกอบไปด้วยข้ออ้าง และบทสรุปที่สัมพันธ์กับข้ออ้างนั้น ๆ ที่สำคัญก็คือ “ความถูกต้อง” ของกระบวนการอ้างเหตุผล โดยจะพิจารณาว่า บทสรุปที่ได้มานั้น มันสัมพันธ์กับข้ออ้างหรือไม่ และข้ออ้างนั้น สามารถใช้เป็นหลักฐานที่ดีสำหรับการยืนยันบทสรุปหรือไม่ ปัญหาที่สำคัญของตรรกวิทยา อยู่ที่การจำแนกระหว่าง เหตุผลที่ผิด กับเหตุผลที่ถูกต้อง ซึ่งวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ของนักตรรกวิทยา ก็ได้มีการพัฒนาขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ในเรื่องของ “ความถูกต้อง” ของการอ้างเหตุผลนั้น ควรจะต้องคำนึงถึง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของการอ้างเหตุผล นั่นคือ ต้องพิจารณาวิธีการอ้างเหตุผล ว่า ถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือไม่ และต้องพิจารณาเนื้อเรื่อง ที่กล่าวถึงนั้น ว่าเป็นไปตามข้อเท็จจริงหรือไม่ (วิโรจน์ นาคชาติ และ ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2560 : 3-4)

ความรู้เปรียบดังแสงแห่งปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์มองเห็นหนทางและความจริงในโลกที่ซับซ้อน ในยุคสังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารต่าง ๆ มากมาย การรับรู้ข่าวสาร ต้องมีความรู้ประกอบด้วย ความสมเหตุสมผล เพื่อ

จะเกิดการพิจารณาไตร่ตรอง ไม่ตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ ตัวอย่างเช่น การโดนหลอกจากพวกมิจฉาชีพ จากแก๊งคอลเซ็นเตอร์ ดังนั้นความรู้ควรตั้งอยู่บนรากฐานของความสมเหตุสมผล ในพุทธปรัชญาคำว่าความรู้ที่ได้มา ควรใช้หลักโยนิโสมนสิการ ประเมินความสมเหตุสมผลของความรู้จึงมิใช่เพียงกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง แต่เป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยกรองแยกความรู้ที่แท้จริงออกจากความเชื่อหรือข้อมูลที่ไร้หลักฐานรองรับ ความสมเหตุสมผลของความรู้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคม และสถาบันต่าง ๆ ในยุคที่ข้อมูลหลั่งไหลอย่างท่วมท้น ความสมเหตุสมผลจึงไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางทฤษฎี แต่เป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ความรู้ที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง

ความหมายของ “ความรู้” ตามที่ใช้กันในญาณวิทยา

ในญาณวิทยาเมื่อพูดถึง “รู้” ความรู้นั้น เราหมายถึงอะไร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือความชัดเจนของชนิดหรือประเภทของความรู้ที่เราหมายถึงในทางญาณวิทยานั้นเองโดยทั่วไป เมื่อพูดถึงความรู้ ก็จะมีรู้อยู่หลายแบบ ดันแคน พรินซาร์ด ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ชนิด คือ ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง และความรู้ที่เป็นความสามารถ

1. ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง (propositional knowledge หรือ knowledge of facts)

เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความจริงบางอย่าง เช่น รู้ว่า (know that) องค์ประกอบทางเคมีของน้ำ คือ ไฮโดรเจน 2 อะตอม และออกซิเจน 1 อะตอม, รู้ว่าโลกมีรูปร่างเป็นทรงกลม, รู้ว่ากรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย, รู้ว่า $1+1 = 2$ เป็นต้น

2. ความรู้ที่เป็นความสามารถหรือความรู้วิธีการที่จะทำบางสิ่ง (ability knowledge หรือ

procedural knowledge) เป็นการรู้ในลักษณะของการรู้ว่าจะทำอะไรเพื่อให้เป็นเช่นนั้น (know how) เป็นการรู้ในความหมายของการสามารถทำได้แสดงให้ดูได้ แต่ไม่สามารถแสดงความรู้นั้นออกมาเป็นชุดของประพจน์ได้ ในขณะที่ความรู้แบบ propositional knowledge นั้นสามารถเขียนเพื่อแสดงความรู้นั้นๆ ออกมาเป็นประพจน์หรือชุดของประพจน์ได้อย่างชัดเจน โดยตัวอย่างของความรู้ที่เป็นความสามารถก็เช่น การที่เราขับรถได้ เราว่ายน้ำเป็น

ในญาณวิทยา เมื่อมีการพูดถึง “รู้” หรือ “ความรู้” จะเป็นการหมายถึงความรู้แบบที่เป็นการรู้ข้อเท็จจริง คือ propositional knowledge หรือ “know that” และความรู้ที่ญาณวิทยาหมายถึงนั้นเป็นความรู้ชนิดที่เกี่ยวข้องกับการยืนยันความจริง (truth claims) บางอย่าง คือเป็นการยืนยันถึงความจริง (truth) หรือความเท็จ (falsity) ของบางสิ่ง เช่น ฉันรู้ว่าน้ำเดือด 100 องศาเซลเซียส, ฉันรู้ว่าทุกสิ่งต้องมีสาเหตุ, ฉันรู้ว่าวาฬทุกตัวเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม, ฉันรู้ว่าฉันมีอยู่ เป็นต้น (ลักษณะวัด ปาละรัตน์, 2561 : 7)

เมื่อได้ความรู้ต่างๆ มาแล้วจากแหล่งเหล่านั้น ก็ได้หมายความว่าความรู้นั้นจะอยู่กับเราตลอดไปไม่ ถ้าเราไม่หันสาธยายและทบทวนความรู้แล้ว ความรู้ก็จะไม่อยู่กับเรา เราก็ลืมความรู้นั้นเสีย ดังนั้นจึงสมจริงกับข้อความในบทประพันธ์สันสกฤตอีกบทหนึ่งว่า “มีความรู้อยู่ในหนังสือ มีเงินอยู่ในกำมือของคนอื่น เมื่อถึงเวลาจะใช้เกิดขึ้น ความรู้นั้นก็ไม่ใช่ความรู้ เงินนั้นก็ไม่ใช่เงิน” เพราะความรู้และเงินไม่ได้อยู่กับเรา จึงไม่อาจนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ได้ ความรู้ที่จะเป็นความรู้ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ทันทีนั้น ต้องเป็นความรู้ที่อยู่กับตัวเราสมจริง ดังคำกล่าวที่ว่า “มีความรู้อยู่กับตัวแล้วอะไร ชีวิตไม่พลัดปลงคงได้ดี” หรือการมีเงินต้องเป็นเงินที่อยู่ในกำมือของเราจึงสามารถนำออกมาใช้ได้ทันทีทั้งที่เมื่อมีความประสงค์สิ่งใด (ชัยวัฒน์ อัทธพัฒน์, 2555 : 18)

ความหมายของการให้เหตุผล/ กฎของการให้เหตุผล

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ดังนั้น การใช้เหตุผล จึงจัดว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และมนุษย์สามารถที่จะพัฒนาความสามารถทางด้านนี้ ได้สูงกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ จนกระทั่ง ได้มีการสร้างศาสตร์เกี่ยวกับการใช้เหตุผลขึ้น ในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสกาล ในประเทศกรีก โดยมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า พวกโซฟิสต์ (Sophists) ซึ่งประกอบอาชีพครูและชอบเดินทางไปสอนตามที่ต่าง ๆ อาชีพของโซฟิสต์ เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในสมัยนั้น ที่นิยมการศึกษาหาความรู้ โดยหวังว่า การศึกษาจะเป็นบันไดไปสู่ความฉลาด มีเล่ห์เหลี่ยม และมีไหวพริบ สามารถกล่าวสุนทรพจน์ที่ประทับใจ และสามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิด

ความเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งในการนี้ ย่อมต้องอาศัยการอ้างเหตุผลที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ และต้องสมเหตุสมผล เพราะฉะนั้น การศึกษา วิชาตรรกวิทยา จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น และเป็นประโยชน์สำหรับสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม พวกโซฟิสต์ไม่ได้สร้างหรือวางรากฐาน ศาสตร์เกี่ยวกับตรรกวิทยาขึ้นโซฟิสต์เพียงแต่กระตุ้นให้คนทั้งหลาย เกิดความสนใจ และเห็นความสำคัญของตรรกวิทยามากขึ้น สำหรับผู้ที่วางรากฐาน ศาสตร์เกี่ยวกับการอ้างเหตุผล และได้รับการ ยกย่องให้เป็น “บิดาแห่งวิชาตรรกวิทยา” ก็คือ อริสโตเติล (Aristotle : 384 - 322 B.C.) อริสโตเติล ได้แสดงหลักเกณฑ์ในการ พิจารณาความถูกต้องของการใช้เหตุผลไว้ในหนังสือ ชื่อ ORGANON ซึ่งแปลว่า เครื่องมือ ที่ใช้คำว่า “เครื่องมือ” เพราะถือว่า เหตุผล เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริงด้วย เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จะเน้นหนักใน เรื่องของการอ้างเหตุผลแบบนิรนัย หรือ ที่เรียกกันว่า ตรรกวิทยานิรนัย (Deductive Logic) ตั้งแต่นั้นมา การใช้เหตุผลตามหลัก ของนิรนัย ก็ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย จนกระทั่งถึง ศตวรรษที่ 16

ในศตวรรษที่ 16 ได้มีนักปราชญ์ชาวอังกฤษผู้หนึ่ง มีนามว่า ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon : 1561 - 1626) ได้ เสนอการอ้างเหตุผลอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า การอ้างเหตุผลแบบอุปนัย หรือ ตรรกวิทยาอุปนัย (Inductive Logic) โดยได้เขียน หนังสือ ชื่อ NOVUM ORGANUM ซึ่งแปลว่า “เครื่องมือใหม่” หมายถึง เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และความจริง แบบใหม่

เบคอนได้วิจารณ์ตรรกวิทยานิรนัย ของอริสโตเติล ว่า เป็นวิธีการที่ไม่ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ได้แต่วนเวียนอยู่ใน ความรู้และ ความเชื่อแบบเก่า ๆ ซึ่งทำให้วิชาการไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ในขณะที่ตรรกวิทยาอุปนัยนั้น เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ในการ บุกเบิกไปสู่ความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งในยุคสมัยของเบคอนนั้น วิชาวิทยาศาสตร์ กำลังเป็นที่ สนใจ และได้รับความนิยมนมาก เบคอนจึงได้เสนอ ตรรกวิทยาอุปนัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือของวิทยาศาสตร์ ในการแสวงหาความรู้ เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

ตรรกวิทยาอุปนัยของเบคอนนั้น ได้รับการแก้ไข ปรับปรุง และแต่งเติม โดยนักปราชญ์ชาวอังกฤษ ซึ่งมีนามว่า จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill : 1806 - 1873) ซึ่งเรียกกันว่า “วิธีการของมิลล์” (Mill's Method) สำหรับตรรกวิทยานิรนัยของ อริสโตเติลนั้น ก็ได้รับการปรับปรุงโดย เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell : 1872 - 1970) และ อัลเฟรด ไวท์เฮด (Alfred Whitehead : 1861 - 1947) โดยตั้งเอาคณิตศาสตร์ มาเป็นส่วนหนึ่งของตรรกวิทยา ทำให้เกิด ตรรกวิทยาสัญลักษณ์ (Symbolic Logic) ขึ้น ซึ่งทั้งรัสเซลล์ และ ไวท์เฮด ได้ร่วมกันเขียนหนังสือเรื่อง PRINCIPIA MATHEMATICA เพื่อเสนอเนื้อหาของตรรกวิทยา แบบใหม่ (วิโรจน์ นาคชาตรี และ ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2560 : หน้า 4-6)

ตรรกศาสตร์เป็นศาสตร์ว่าด้วยการให้เหตุผล ซึ่งเป็นการให้เหตุผลด้วยกฎการพิสูจน์หาความสมเหตุสมผล (valid) 5 กล่าวคือ

ข้อ 1 ประกอบด้วย 4 ข้อย่อย

- 1) ต้องมีญัตติอ้าง 2 ญัตติ และญัตติสรุป 1 ญัตติ
- 2) ต้องมีคำ 3 คำ ทำหน้าที่เป็นคำหลัก คำรอง และคำกลาง แต่ละคำจะต้องปรากฏ 2 ครั้งในตรรกบทนั้น (ทั้ง

3 ญัตติ)

- 3) คำกลางต้องปรากฏ 2 ครั้งในญัตติอ้างทั้ง 2
- 4) คำที่ปรากฏ 2 ครั้งจะต้องมีนัยหรือเป็นการสมมติอย่างเดียวกันด้วย

ข้อ 2 คำกลางจะต้องกระจายได้อย่างน้อย 1 ครั้ง (ในญัตติอ้างทั้ง 2)

ข้อ 3 ถ้าคำใดกระจายได้ในบทสรุป คำนั้น ต้องกระจายได้ญัตติด้วย

(ถ้าคำในบทกระจายไม่ได้ แต่กระจายได้ในญัตติอ้างก็ไม่ผิด)

ข้อ 4 ญัตติอ้างจะต้องไม่ใช่ญัตติปฏิเสธทั้ง 2 ญัตติ

(ถ้าเป็นปฏิเสธทั้ง 2 จะไม่มีบทสรุป)

ข้อ 5 ถ้าญัตติอ้างเป็นปฏิเสธ 1 ญัตติ ญัตติใดญัตติหนึ่ง ญัตติสรุปต้องเป็น ญัตติปฏิเสธด้วย ตัวอย่างเช่น

มนุษย์ทุกคนเป็นสัตว์ที่ต้องตาย

นายยิ่งพองเป็นมนุษย์

ฉะนั้น นายยิ่งพองเป็นสัตว์ที่ต้องตาย

จากอรรถาธิขันธ์นั้น ทำให้เราทราบโดยแน่ชัดว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่จะต้องตกอยู่ในสังขารคือความตาย เป็นการนำเอาอรรถาธิขันธ์มาใช้เพื่อแสดงเหตุส่วนหนึ่ง และแสดงผลส่วนหนึ่ง การให้เหตุผลทางตรรกศาสตร์นั้น สรุปออกมาว่าสมเหตุสมผล (Valid) หรือไม่สมเหตุสมผล (in-valid) โดยหลักการแล้ว มีเกณฑ์ตัดสินว่าสมเหตุสมผล 2 แบบด้วยกันคือ สมเหตุสมผลตามกฎหมายเกณฑ์ที่เรียกว่ากฎการพิสูจน์หาเหตุผลของตรรกศาสตร์ 5 ข้อ เมื่อไม่ผิดกฎข้อหนึ่งข้อใดก็ถือว่าสมเหตุสมผล แม้ว่าจะไม่จริงตามธรรมชาติ เช่น ปลาอาจเป็นสัตว์บก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อสมมติฐาน เช่นว่า

มนุษย์ทุกคนเป็นพืช

นายเขียวเป็นมนุษย์

ฉะนั้น นายเขียวเป็นพืช

ตรรกบพนี้สมเหตุสมผล (valid) เพราะไม่ผิดกฎแห่งการพิสูจน์ 5 ข้อ

ความหมายคือ เป็นความสมเหตุสมผลตามความเป็นจริงของสิ่งที่สมมติขึ้น เช่น

ปลาทุกชนิดเป็นสัตว์น้ำ

ปลาบางชนิดเป็นฉลาม

ฉะนั้น ฉลามเป็นสัตว์น้ำ

ตรรกบพนี้สมเหตุสมผล (valid)

ตรรกบพนี้ แสดงให้เห็นตามที่เป็นว่า ปลาทุกชนิดเป็นสัตว์น้ำตามธรรมชาติ และฉลามเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งของปลาหลาย ๆ ชนิด และข้อสรุปก็เป็นไปตามธรรมชาติ

มากไปกว่านั้น ข้อสมมติฐานบางครั้ง เหตุกับผลไม่สอดคล้องกัน แต่สรุปได้และสมเหตุสมผลโดยไม่ผิดกฎ 5 จึงสรุปด้วยคำว่า เป็นด้วยคำว่าเหตุถูก-ผลถูก เหตุถูก-ผลผิด เหตุผิด-ผลถูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มนุษย์ทุกคนเป็นสัตว์ที่ต้องตาย

นายเขียวสวยเป็นมนุษย์

ฉะนั้น นายเขียวสวยเป็นสัตว์ที่ต้องตาย

ตรรกบพนี้ เหตุถูก ผลถูก และสมเหตุสมผล (valid)

นายขาวเป็นคน

นายดำไม่ใช่คนขาว

ฉะนั้น นายดำไม่ใช่คน

ตรรกบพนี้ เหตุถูก ผลผิด และไม่สมเหตุสมผล

สุนัขทุกตัวเป็นพืช

ต้นไม้ทุกต้นเป็นสุนัข

ฉะนั้น ต้นไม้ทุกต้นเป็นพืช

ตรรกบพนี้ เหตุผิด ผลถูก และสมเหตุสมผล

จึงได้ข้อสรุป 2 หลักว่า คำว่าสมเหตุสมผลนั้น เป็นความสมเหตุสมผลตามความเป็นจริง เช่น นายดำเป็นคน วัวเป็นสัตว์ 4 เท้า และอีกความสมเหตุสมผลอย่างหนึ่งคือสมเหตุสมผลตามกติกากฎเกณฑ์การตัดสินความสมเหตุสมผล 5 ข้อ นั้น (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553 : 93-94)

การใช้เหตุผลถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่เอื้อให้ชีวิตประจำวันของมนุษย์มีความสมดุล ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดประโยชน์ แม้เราจะใช้เหตุผลกันอยู่ทุกวัน แต่เหตุผลที่เราใช้อาจไม่ใช่เหตุผลที่ดี และถูกต้องเสมอไป เนื่องจากเรามักใช้เหตุผลตามความเคยชินโดยขาดหลักเกณฑ์มาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ บางครั้งเหตุการณ์ความไม่เข้าใจหรือความ

วุ่นวายที่เกิดขึ้นในองค์กร หรือในสังคมปัจจุบันเกิดขึ้นจากการใช้เหตุผลที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งมีให้เห็นกันบ่อย ๆ ในเมื่อเหตุผลที่เราใช้นั้นอาจมีทั้งที่ดีและไม่ดีปะปนกันไป การใช้เหตุผลที่ดีและมีประโยชน์ก็มักจะพบเห็นได้เสมอ สำหรับการใช้เหตุผลที่ดีแต่ไม่มีประโยชน์ก็มีอยู่มากในการดำเนินชีวิตของเรา จึงควรต้องใช้วิจารณญาณในการแยกแยะเหตุผล เพื่อตัดสินว่าถูกต้องเหมาะสม และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่แต่การที่จะวิเคราะห์การใช้เหตุผล หรืออ้างเหตุผลสนับสนุนนั้น ควรกระทำบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงโดยใช้หลักเกณฑ์มาช่วยในการวินิจฉัยตัดสิน

การใช้เหตุผลเป็น “กระบวนการทางความคิด” ที่พยายามแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าข้อสรุปควรเป็นที่ยอมรับ หรือทำให้ผู้ฟังมีความเชื่อถือ โดยปราศจากข้อขัดแย้ง เพราะแต่ละกระบวนการของการใช้เหตุผลย่อมมีหลักฐานที่ตีมาสนับสนุน นอกจากนี้ยังต้องอธิบายเหตุผลให้คนอื่นเข้าใจและยอมรับได้อีกด้วย เป็นต้นว่า เมื่อได้ยินได้ฟังหรือได้อ่านเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เราอาจไม่เชื่อทั้งหมดในการเลือกว่าเรื่องใดควรเชื่อเรื่องใดไม่ควรเชื่อ เราต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาตัดสิน หากมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือมีปัญหาข้อขัดแย้งนี้ได้โดยใช้เหตุผลประกอบ ปรีชา ช่างขวัญยืน กล่าวว่า การอ้างเหตุผล หมายถึง การดึงข้อความหนึ่งออกมาจากข้อความหนึ่งโดยมีจุดประสงค์ เพื่อพูดชวนให้เชื่อ หรือเพื่ออธิบายให้เข้าใจ โดยมีกฎเกณฑ์หรือปัจจัยที่ยกมาสำหรับการตัดสินว่าดึงออกมาถูกต้องหรือไม่ การอ้างเหตุผลที่ถูกต้องคือ การใช้ข้อความหนึ่งหรือใช้เรื่องหนึ่งมาอธิบายขยายความอีกเรื่องหนึ่งเพื่อให้ น่าเชื่อถือ โดยพิจารณา ข้อความที่เป็นตัวตั้งเรียกว่า “ข้ออ้าง” และข้อความที่เราดึงออกมาจากข้ออ้าง เรียกว่า “ข้อสรุป” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าประโยคที่เราดึงออกมาจากประโยคอื่นเป็น “ผล” ประโยคที่เป็นแหล่งที่มาของประโยคอื่นเป็น “เหตุ” โดยจะเห็นได้จากประโยคที่มียกยขึ้นมากเพื่อหาสาเหตุในการตอบคำถาม เช่น “เพราะเหตุใด” “ทำไม” เป็นต้น (บุญยงค์ เกศเทศ และคณะ, 2553 : 2-3)

ชนิดของการให้เหตุผล (Kind of Argumentation)

ชนิดของการให้เหตุผลที่จะศึกษาวิชาตรรกศาสตร์เบื้องต้นนี้ มีหลักอยู่ 2 ประเภท ซึ่งเป็นรูปแบบการให้เหตุผลของอริสโตเติล กล่าวคือ

ตรรกศาสตร์นิรนัย (Deductive Logic)

ตรรกศาสตร์นิรนัย คือ ตรรกศาสตร์ที่ว่าด้วยการให้เหตุผลที่เริ่มจากเหตุหรือความจริงสากล มีเหตุหรือข้อเท็จจริงสากลแล้วจึงเข้าสู่เหตุหรือข้อเท็จจริงย่อย สุดท้ายจึงลงสรุป เช่น เหตุหรือข้อเท็จจริงใหญ่มีอยู่ก่อนคือ “มนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งต้องตาย” แล้วมีเหตุหรือข้อเท็จจริงย่อยคือ “นายแดงเป็นมนุษย์” เราจึงลงสรุปได้ว่า “เพราะฉะนั้น นายแดงเป็นสิ่งต้องตาย” เป็นต้น

ตรรกศาสตร์อุปนัย

ตรรกศาสตร์อุปนัย คือ การสรุปความรู้ใหม่โดยอ้างหลักฐานจากประสบการณ์ กล่าวคือ การที่เราเชื่ออะไรสักอย่างหนึ่งว่าเป็นจริงก็เพราะว่าเราเคยพบเห็นเรื่องทำนองเดียวกันว่าเป็นอย่างนั้นมาก่อน เมื่อเรามีประสบการณ์แบบเดียวกันหลาย ๆ ครั้งเราก็สรุปเป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้ เช่น เรานับฟันดูของ “นายแดง นายดำ นายขาว นายเขียว นางมา นางแมว นางเหมียว” พบว่าทุกคนมีฟันอยู่คนละ 32 ซี่ และทุกคนต่างก็เป็นมนุษย์ เราจึงสรุปเป็นความรู้ทั่วไปว่า “มนุษย์เฒ่าเฒ่าไปมีฟันสามสิบสองซี่” เป็นต้น

สรุปประเภทของตรรกศาสตร์ได้ว่า ตรรกศาสตร์นิรนัย จะเน้นที่รูปแบบ (Formal Logic) เป็นการสรุปความรู้ใหม่จากความรู้เดิมที่เรามีอยู่แล้ว ซึ่งไม่เน้นประสบการณ์มากนัก แต่ตรรกศาสตร์อุปนัย จะเน้นที่เนื้อหา (Material Logic) เป็นการสรุปความรู้ใหม่โดยอ้างหลักฐานจากประสบการณ์ เช่น พยายามสังเกตหรือทดลองหาหลักฐานมาสนับสนุนยืนยันจากแง่มุมต่าง ๆ จนน่าเชื่อถือแล้วจึงสรุปความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งนั้น จากตัวอย่างปรตธานุमान (ตรรกบท) นี้ว่า

สุนัขทุกตัวเป็นสัตว์เลี้ยง

โจโจเป็นสุนัข

ฉะนั้น โจโจเป็นสัตว์เลี้ยง

จะเห็นว่าประพจน์แรกหมายถึงสุนัขทุกชนิด ไม่ระบุ ชื่ออะไร แต่ หมายถึงธรรมชาติของสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยง ประพจน์ต่อมาระบุชื่อเฉพาะสุนัขตัวที่ชื่อโจโจเท่านั้นเป็นการระบุเข้ามาหาสุนัขเฉพาะตัวที่ชื่อโจโจ ประพจน์สุดท้ายเป็นบทสรุปว่า โจโจเป็นสัตว์เลี้ยง

และมีสี่ขา ส่วนแบบอุปนัยนั้น เป็นการหาเหตุผลด้วยการอนุมานจากสิ่งเฉพาะอย่างไปหาสิ่งสากลหรือจากสิ่งเฉพาะไปหาสิ่งรวม ๆ จากตัวอย่างปรตธานุมาน นั้นว่า

ยี่ห้อซัมซุงทุกชนิดเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า

หม้อหุงข้าวบางชนิดเป็นยี่ห้อซัมซุง

ฉะนั้น หม้อหุงข้าวบางชนิดเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า

นั่นคือ ยี่ห้อซัมซุงเป็นสิ่งเฉพาะเมื่อเทียบกับเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เป็นยี่ห้ออื่น ๆ เช่น ยี่ห้อโซนี่ อิตาชิ มิสซูบิชิ พาณาโซนิค เป็นต้น

อริสโตเติล กำหนดรูปแบบของปรตธานุมาน (Form of syllogism) ถ้า ก เป็นภาคลักษณะของ ข ทั้งปวง และ ข เป็นภาคลักษณะของ ค ทั้งปวง ก ก็จะต้องเป็นภาคลักษณะของ ค ทั้งปวงด้วย หรือได้ว่า ข ทั้งปวงเป็น ก และ ค ทั้งปวง ข เพราะฉะนั้น ค ทั้งปวงเป็น ก ตามความเห็นนี้ ถ้าหากเราให้ทรัพย์สินเป็นภาคลักษณะของสัตว์ทุกตัว และให้สัตว์เป็นภาคลักษณะของสุนัขทุกตัว ทรัพย์สินก็ต้องเป็นภาคลักษณะของสุนัขทุกตัวด้วย เช่น

สัตว์ทุกตัวเป็นทรัพย์สิน

สุนัขทุกตัวเป็นสัตว์

เพราะฉะนั้น สุนัขทุกตัวเป็นทรัพย์สิน

เนื้อหาแห่งปรตธานุมานที่น่าสนใจมากเวลานี้ก็คือ ญัตติทั้ง 3 นั้นเอง กล่าวคือ ข้อเสนอทั้งสองนั้นเรียกว่า ข้อเสนอหลัก (Major premise) และ ข้อเสนอรอง (minor premise) ในข้อเสนอหลักนั้นจะมีภาคลักษณะของบทสรุปปรากฏอยู่ ในข้อเสนอรองนั้นจะมีภาคประธานของบทสรุปปรากฏอยู่ และคำที่ปรากฏในภาคลักษณะของบทสรุปเรียกว่า คำที่สุดหลัก คำปรากฏในภาคประธานของบทสรุปเรียกว่า คำที่สุดรอง ตัวอย่าง เช่น

สัตว์ทุกตัวเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง

(คำหลัก)

สุนัขทุกตัวเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง

(คำรอง)

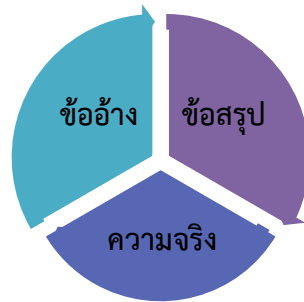
สุนัขทุกตัวเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง

(คำที่สุดรอง) (คำที่สุดหลัก)

ฉะนั้นเมื่อจะวิเคราะห์โครงสร้างแห่งปรตธานุมานเราก็ควรจะได้พิจารณาบทสรุปให้ถ่องแท้ก่อน ทั้งนี้เพื่อจะได้ตัดสินใจว่า คำใดเป็นคำหลัก (คำที่ปรากฏในลักษณะของบทสรุป) และคำใดเป็นคำรอง (คำที่ปรากฏอยู่ในภาคประธานของบทสรุป) จากตรงนี้จะทำให้เราตัดสินใจได้ว่า ข้อเสนอใดเป็นข้อเสนอหลัก และข้อเสนอใดเป็นข้อเสนอรอง (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553 : 95-97)

วิธีนิรนัย (Deduction)

ข้ออ้างที่นำมาเป็นหลักฐานสำหรับการอนุมานเป็นความจริง (ซึ่งอาจเป็นความเข้าใจของผู้อ้างเอง) ถ้าสมเหตุสมผล จะทำให้ข้อสรุปจริงตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรียกว่า การอนุมานแบบจำเป็น (necessary inference) โดยที่ข้ออ้างและข้อสรุปแทบกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ตามแผนภูมิดังนี้

เช่น

สามเหลี่ยมทุกรูปมีมุมภายในเท่ากับ 180 องศา

หน้าบ้านพระอุโบสถเป็นรูปสามเหลี่ยม

ฉะนั้น หน้าบ้านพระอุโบสถมีมุมภายในเท่ากับ 180 องศา

จะเห็นว่าข้อสรุปจริงอย่างจำเป็น เพราะหน้าบ้านพระอุโบสถเป็นส่วนหนึ่งของรูปสามเหลี่ยม ที่ยกมาเป็นข้ออ้างแล้ว

วิธีนิรนัย (Deduction) จะให้ความสำคัญต่อรูปแบบการอ้าง เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างข้ออ้างและข้อสรุปเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตรรกศาสตร์เชิงแบบแผน (Formal Logic) ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด ตามพัฒนาการอ้างเหตุผลแบบนี้ คือ

1) ตรรกศาสตร์แบบดั้งเดิม (Traditional Logic) ได้แก่ ตรรกศาสตร์ของอริสโตเติล ที่เรียกว่า การอ้างเหตุผลแบบซิลลोजิซึม (Syllogism)

2) ตรรกศาสตร์สมัยใหม่ (Modern Logic) เป็นตรรกศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยใช้สัญลักษณ์แทนถ้อยคำ เพื่อแก้ไขความยุ่งยากของภาษา จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตรรกศาสตร์สัญลักษณ์ (Symbolic Logic)” มี 2 แบบ คือ แบบคำนวณประพจน์ (Propositional Calculus) และ แบบคำนวณภาคแสดง (Predicate Calculus)

วิธีอุปนัย (Induction) ข้ออ้างที่นำมาเป็นหลักฐานสำหรับการอนุมานเป็นประสบการณ์ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์เพียงครั้งเดียวหรือหลายครั้งในสิ่งเดียวกัน ข้อสรุปที่ได้มาไม่ใช่ความจริงแบบจำเป็นแต่จริงเพียงบางส่วน ซึ่งอยู่ในระดับความน่าเชื่อว่าจะเป็นเช่นนั้น โดยขึ้นอยู่กับความจริงของข้ออ้างว่าจะสนับสนุนข้อสรุปมากน้อยเพียงใด แผนภูมิจะเป็นดังนี้

เช่น

แครอทที่ซื้อจากร้าน X วานนี้สีเหลือง

ฉะนั้น เป็นไปได้ว่าแครอทร้าน X ทุกวันสีเหลือง

แท็กซี่ที่นั่งวานขึ้นเป็นรถญี่ปุ่น

แท็กซี่ที่นั่งวานนี้เป็นรถญี่ปุ่น

แท็กซี่ที่นั่งวันนี้เป็นรถญี่ปุ่น

ฉะนั้น เป็นไปได้ว่าแท็กซี่ทั้งหมดเป็นรถญี่ปุ่น

ตัวอย่างที่ 1 มีประสบการณ์เพียงครั้งเดียว ตัวอย่างที่ 2 แม้จะมีประสบการณ์ 3 ครั้ง แต่ก็ไม่นับว่าน้อยนิดหากเทียบกับจำนวนรถแท็กซี่ที่ไม่ได้เรียกใช้บริการฉะนั้น ข้อสรุปจึงอยู่ในระดับความน่าเชื่อ เพราะเป็นการอนุมานแบบอาศัยความเป็นไปได้

(probable reference)

วิธีอุปนัยจะให้ความสำคัญต่อเนื้อหาการอ้าง เพื่อให้ข้อสรุปมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ จึงเรียกอีกอย่างว่า ตรรกศาสตร์แบบเนื้อหา (Material Logic) และไม่ให้ความสำคัญต่อรูปแบบการอ้างเช่นเดียวกับวิธีนิรนัย (วิทยา ศักยาภินันท์, 2554 : 9-10)

วิธีนิรนัย : ข้ออ้างจะสนับสนุนข้อสรุปแน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์

- ตัวอย่าง 1 : นายกรัฐมนตรีไทยต้องถือสัญชาติไทย
คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีประเทศไทย
ดังนั้น คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต้องถือสัญชาติไทย
- ตัวอย่าง 2 : นายกรัฐมนตรีประเทศไทยต้องถือสัญชาติไทย
คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถือสัญชาติไทย
ดังนั้น คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีประเทศไทย

ลักษณะเฉพาะของการอ้างเหตุผลแบบนิรนัย

นิรนัยเป็นการดึงข้อสรุปออกมาจากข้ออ้างที่เป็นความเชื่อหลักบางอย่างที่มั่นใจ

นิรนัยที่มีวิธีการอ้างความถูกต้อง เรียกว่า นิรนัยที่ “สมเหตุสมผล (Valid)”

นิรนัยจะมีเนื้อหาข้อสรุปไม่เกินที่อ้างและเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว

นิรนัยที่สมเหตุสมผลและมีข้ออ้างจริงจะมีข้อสรุปที่จริงอย่างแน่นอนตายตัว

วิธีอุปนัย : ข้ออ้างจะสนับสนุนข้อสรุปได้ไม่แน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์

- ตัวอย่าง 1 : เท้าที่ผ่านมายังไม่มีใครตาย
ดังนั้น ทุกคนจะต้องตาย
- ตัวอย่าง 2 : ผมใช้มือถือยี่ห้อนี้มาหลายรุ่นแล้วทนทานดีมาก
ดังนั้น รุ่นที่เพิ่งจะออกใหม่นี้ก็น่าจะทนทานดีเหมือนกัน

ลักษณะเฉพาะของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย

อุปนัยเป็นการคาดหมายข้อสรุปโดยอาศัยประสบการณ์เท่าที่รู้

อุปนัยเป็นการสรุปเกินหลักฐานหรือประสบการณ์ที่มีอยู่

ข้อสรุปของอุปนัยจึงมีความเป็นไปได้เสมอที่จะไม่จริง

อุปนัยที่มีข้ออ้างข้อสรุปความถูกต้อง เรียกว่า อุปนัยที่ “มีความน่าเชื่อถือ”

คุณลักษณะที่สำคัญของรูปแบบการใช้เหตุผล 2 วิธี คือ

วิธีนิรนัย (Deductive Reasoning)

การให้เหตุผล ที่ดำเนินการใช้ความคิดซึ่งต้องอ้างเหตุผลจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย เป็น

ลักษณะการอ้างเหตุผลที่ประกอบด้วย

- ก. ข้ออ้างอาศัยหลักฐานจากความรู้เดิมที่มั่นใจแล้ว
- ข. รีดค้นจากข้ออ้างซึ่งมีลักษณะทั่วไปสู่ข้อสรุปที่ชี้เฉพาะ
- ค. ความน่าเชื่อถือของข้อสรุปจัดอยู่ในขั้นความแน่นอน
- ง. ข้อสรุปไม่ได้ให้ความรู้ใหม่เป็นเพียงการชี้ชัดลงไป

วิธีการนิรนัยเป็นรูปแบบการอ้างเหตุผล ที่เป็นการดึงเอาข้อเท็จจริงจากส่วนรวมออกมาเป็นข้อเท็จที่มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงส่วนย่อย

วิธีอุปนัย (Inductive Resoning)

การให้เหตุผลที่ดำเนินการใช้ความคิด ที่ต้องอ้างเหตุผลจากส่วนย่อย ไปหาส่วนรวมเป็นลักษณะการอ้างเหตุผลที่ประกอบไปด้วย

- ก. ข้ออ้างอาศัยหลักฐานจากประสบการณ์เท่าที่รู้ได้ระดับหนึ่ง
- ข. กระโดดจากข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะสู่ข้อสรุปที่กว้างทั่วไป
- ค. ความน่าเชื่อถือของข้อสรุปขึ้นอยู่กับระดับความน่าจะเป็น
- ง. ข้อสรุปได้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นกว้างจากเดิมที่มีอยู่ก่อน

วิธีการอุปนัยเป็นรูปแบบการอ้างเหตุผล ที่เป็นการรวมเอาข้อเท็จจริงจากส่วนย่อยให้มาเป็นข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงส่วนรวม (โกเมนทร์ ชินวงศ์, 2556 : 70-71)

บทสรุป

ความสมเหตุสมผลของความรู้ มุ่งเน้นการสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับความสมเหตุสมผล และเกณฑ์การพิจารณาความรู้ ว่าสิ่งใดสามารถนับเป็นความรู้ที่มีเหตุผลรองรับได้ แนวคิดหลักของบทความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีความรู้ ซึ่งตั้งคำถามถึงเงื่อนไขที่ทำให้ข้ออ้างความรู้ เป็นการให้เหตุผลตามหลักการทางตรรกศาสตร์ กฎการให้เหตุผลทางตรรกศาสตร์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรก คือ การให้เหตุผลแบบนิรนัย เป็นรูปแบบการอ้างเหตุผล ที่เป็นการดึงเอาข้อเท็จจริงจากส่วนรวมออกมาเป็นข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงส่วนย่อย โดยมีนักปรัชญาที่มีแนวคิดทฤษฎีตรรกวิทยาแบบนิรนัย ที่เป็่นนักปรัชญารีกที่เป็นนักคิดและเป็นนักปรัชญาที่เป็นยอมรับ นั้น คือ อริสโตเติล ถือได้ว่าเป็นผู้มีความสำคัญต่อ หลักวิชาตรรกวิทยานิรนัย เป็นอย่างยิ่ง และได้มีนักปรัชญาที่ได้พัฒนาความรู้ทางด้านตรรกวิทยานิรนัยแบบอริสโตเติล 2 ท่านคือ เบอร์ทราร์ด รัสเซลล์ และ อัลเฟรด ไนท์เฮด ได้พัฒนาโดยดึงเอาคณิตศาสตร์ เกิดเป็นตรรกวิทยาสัญลักษณ์ ประเภทที่ 2 คือ การให้เหตุผลแบบอุปนัย เป็นรูปแบบการอ้างเหตุผล โดยอาศัยประสบการณ์แล้วอนุมาน ตรรกวิทยาอุปนัย มีนักปรัชญาที่มีความสำคัญ ในด้านนี้ คือ นักปรัชญาชาวอังกฤษ ชื่อ ฟรานซิส เบคอน และต่อมาได้มีนักปรัชญาได้พัฒนาแนวคิดตรรกวิทยาอุปนัย พัฒนาตรรกวิทยาอุปนัย ได้แก่ นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่มีชื่อว่า จอห์น สจ๊วต มิลล์ ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท การพิจารณาไตรตรองความรู้ที่เกิดขึ้น โดยหลักโยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยบคาย เพื่อความรู้ที่ได้นั้น เหมาะสมควรค่าแก่การทำงานต่าง ๆ ความสมเหตุสมผลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ความรู้แตกต่างจากความเชื่อทั่วไป ความรู้นั้นต้องเป็นไปตามหลักเหตุผลและไม่ขัดแย้งกันเอง การตรวจสอบและการพิสูจน์ ความรู้ต้องได้รับการทดสอบและตรวจสอบได้ ความรู้ต้องมีหลักฐานรองรับที่สอดคล้องกับบริบทของข้ออ้าง ความถูกต้องสมบูรณ์ตามองค์ความรู้และเพื่อความรู้ได้รับการยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้ในในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป การประยุกต์ความสมเหตุสมผลของความรู้ ในปัจจุบัน มีความสำคัญ ช่วยให้เราได้รับความรู้ได้อย่างถูกต้องและเพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากการหลงเชื่อ มิฉฉาชีพ เพราะขาดความสมเหตุสมผลของความรู้ได้

เอกสารอ้างอิง

- โกเมนทร์ ชินวงศ์. (2556). **ตรรกศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **ตรรกศาสตร์เบื้องต้น (Introduction to Logic)**.
พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์. (2555). **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)**. นครปฐม : สาสะพิมพ์ภา.
- บุญยงค์ เกศเทศ และคณะ. (2553). **มนุษย์กับการใช้เหตุผล**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์ ที่คิวพี จำกัด.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2565). **ญาณวิทยา (EPISTEMOLOGY)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิทยา ศักยาภินันท์. (2554). **ตรรกศาสตร์ : ศาสตร์แห่งการใช้เหตุผล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิโรจน์ นาคชาติรี และ ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2560). **การใช้เหตุผล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.